

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 77 Nisan 2021 & Volume: 14 Issue: 77 April 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÇEVİRİDE KAVRAMSALLAŞTIRMA: ATASÖZLERİ&DEYİM ÖRNEKLERİ CONCEPTUALIZATION IN TRANSLATION: EXAMPLES OF PROVERBS&IDIOMS

Rabia AKSOY ARIKAN*

Öz

Kavramların ifade edilmesine yönelik sorunlar dil ve düşünce tarihi boyunca tartışılmıştır. Bu tartışmaların özünde kavramla onu temsil eden varlık, nesne, durum, eylem arasındaki ilişki düzeyi yer almıştır. Kavramsallaştırma, özetleme, soyutlama işlemidir ve genel bilişsel işlemlerle ilişkilidir. Yeni olan bilgilerin eski deneyimlere göre benzer yönleri ilişkilendirilerek aynı kategori içine alınmasıdır. Kavramlar ve kavramsallaştırma ile ilgili temel sorulardan biri insanların ve yaşadıkları kültürlerin aynı kavramlara sahip olmamasıdır. Dolayısıyla aynı kavramlar farklı dillerde, değişik şekillerde kavramsallaşabilmektedir. Bir dilde üretilen bilginin ve düşününenin başka bir dile aktarımı olan çevirilerde, bu durum daha çok önem arz etmektedir. Ancak kültürel etkileşimi sağlamaya yönelik olarak yapılan çevirilerde, farklı dilde kavramları tam olarak ifade edememekten dolayı sıkıntılar yaşanmaktadır. Çevirilerde kaynak dildeki kavramların hedef dilde nasıl kavramsallaşacağı sorunu çevirmenleri, yanlış ifadelerin kullanmaya ya da kavramları olduğu gibi almaya yönlendirmektedir. Özellikle kültüre özgü olan atasözleri ve deyim çevirilerinde kavramsallaştırma sorunu içinden çıkılmaz bir hâl almakta, eşdeğer bir çeviriye ulaşmak mümkün olamamaktadır. Bu çalışmanın amacı yabancı dilden Türkçeye geçen kavramların hedef dile en yakın anlamlarıyla aktarılması sorununa dikkati çekmek, bu durumu verilen atasözleri ve deyim kavramsallaştırma örnekleriyle daha iyi açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Kavram, Kavramsallaştırma, Çeviride Kavramsallaştırma, Atasözleri, Deyimler.

Abstract

The problems of expressing concepts have been discussed throughout the history of language and thought. At the core of these discussions was the level of relationship between the concept and the entity, object, situation, action that represents it. Conceptualization is the process of summarization, abstraction, and is associated with general cognitive functions. It is the inclusion of new information in the same category by associating similar aspects according to old experiences. One of the main questions about concepts and conceptualization is that people and the cultures in which they live do not have the same concepts. Therefore, the same concepts can be conceptualized in different languages in different ways. In translations, which are the transfer of knowledge and thought produced in one language to another, this is more important. But translations made to ensure cultural interaction have problems due to the inability to fully express concepts in different languages. In translations, the problem of how concepts in the source language are conceptualized in the target language leads translators to use false statements or take concepts as they are. Especially in translations of proverbs and idioms that are unique to culture, the problem of conceptualization becomes inextricable, and it is not possible to achieve an equivalent translation. The aim of this study is to draw attention to the problem of transferring concepts from a foreign language to Turkish with their closest meanings to the target language, to better explain this situation with the examples of proverbs and idiom conceptualization given.

Keywords: Concept, Conceptualization, Conceptualization in Translation, Proverbs, Idioms.

* Dr. Öğr. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-9074-7428, rarikan18@gmail.com

Giriş

Kavram, genel tanımıyla nesnelere zihinde temsil eden sembolik olgular olarak adlandırılır. Birçok nesnenin kendisi zihinde yer almazken, onları temsil ettiği düşünülen kavramlar çağrışımsal dizgeler hâlinde zihne yerleşmiştir. Bu çerçevede kavramlar düşünme eyleminin temel yapısını oluşturur. Kavramları kullanırken dikkate alınması gereken nokta anlamlarının bilinerek, tutarlı ve yerinde kullanılmasıdır. Bu durumu açıklamaya ve ifade etmeye yönelik olarak geçmişten günümüze kadar birçok eser ele alınmıştır. Bu tür eserler sözlük çalışmaları ve kapsamlı ansiklopediler olarak adlandırılmaktadır.

Kavramların ifade edilmesine yönelik sorunlar dil ve düşünce tarihi boyunca tartışılmıştır. Bu tartışmaların özünde kavramla onu temsil eden varlık, nesne, durum, eylem arasındaki ilişki düzeyi yer almıştır.

Kavramlar genel olarak aynı dili kullanan insanlar arasındaki ortak bakış açısını ve anlayışı yansıtır. Ancak dilin gelişim süreci içerisinde aynı kavrama farklı anlamlar ve işlevler yüklenebilmektedir. Kavramlarla ilgili sorunun temeli de burada oluşmaktadır.

Kavramsallaştırma, nesne ve olayların belirli ses birleşmeleriyle simgeleştirilerek kavramsallaştırılması ya da nesne ve olaylara belirli bir anlam yükleme durumları olarak tanımlanabilmektedir. Kavramsallaştırma, özetleme, soyutlama işlemidir ve genel bilişsel işlevlerle ilişkilidir. Yeni olan bilgilerin eski deneyimlere göre benzer yönleri ilişkilendirilerek aynı kategori içine alınmasıdır. Bu durum dilin kullanılmasının da temelini de teşkil etmektedir. Nitekim dil de genelleme veya soyutlama işlemi gerçekleşmektedir (Croft ve Cruse, 2004, 74). Dolayısıyla, kavramsallaştırma daha çok sosyal ve kültürel temellere dayanmaktadır.

Kavramlar ve kavramsallaştırmayla ilgili en önemli sorunlardan birisi insanların ve yaşadıkları kültürlerin aynı kavramlara sahip olmamasıdır. Dolayısıyla aynı kavramlar farklı dillerde, değişik şekillerde kavramsallaşabilmektedir. Bir dilde üretilen bilginin ve düşüncenin başka bir dile aktarımı olan çevirilerde bu durum daha çok önem arz etmektedir. Bir dilde üretilen bir bilgi ve düşüncenin başka bir dile aktarılmasıdır. Bu yolla toplumlar birbiriyle etkileşime geçer, gelişmelerden yararlanır, medeniyetler ilerler. Ancak kültürel etkileşimi sağlamaya yönelik olarak yapılan çevirilerde, farklı dilde kavramları tam olarak ifade edememekten dolayı sıkıntılar yaşanmaktadır. Çevirilerde hedef dile geçen bazı kavramların hangi kelime veya terimle anlatılacağı sorunu çevirmenlerde yanlış ifadelerin kullanılmasına ya da kavramları olduğu gibi almaya yönlendirmektedir. Dolayısıyla eşdeğer bir çeviriye ulaşmak mümkün olamamaktadır. Bu çalışmanın amacı yabancı dilden Türkçeye geçen kavramların hedef dile en yakın anlamlarıyla aktarılmasına yönelik örnekler sunmak ve yaşanan kavram karmaşasına dikkati çekmektir. Yabancı dilden dilimize eserlerin çevirisinde, özellikle kültüre ait öğelerin yoğun bir şekilde görüldüğü atasözleri ve deyimlerin çevirisinde yaşanan kavram sorununa dikkati çekmek için bu çalışma yapılmıştır.

Bu durumu daha iyi ifade edebilmek adına; çalışmada öncelikle kavram, kavram alanı, kavramsallaştırma gibi tanımlamalarla başlanacak, kavram tarihi ile ilgili bilgi verilecek, çeviride kavram sorunu ele alınacak ve kavramların yabancı bir dile aktarımında sıklıkla yaşanan sorunlar atasözleri ve deyim örneklemeleriyle sunulacaktır.

1. Kavram

Kavram, geçmişten günümüze kadar düşünürlerin, ruhbilimci ve dilbilimcilerin üzerinde yoğunlaştıkları bir olgudur. Kavram, bir şey üzerine ve özellikle o şeyin nitelikleri ya da görüntüleri üzerine oluşan genel düşünce demektir (Türkçe Sözlük, 1974, 466). Geleneksel açıdan ise "bir nesnenin zihindeki görüntüsü" olarak tanımlanmaktadır. Örneğin Türkçe konuşan bir kişiye at, balık ya da süt dendiğinde onun zihninde beliren görüntü ve anlamsal örüntü dilden ayrı olarak düşünülse bile soyut kavramları dilden soyutlayarak düşünüp açıklama olanağı bulunmamaktadır. İyilik, cömertlik, adalet ve merhamet gibi soyut kavramlar her dilde bulunabilmekte, farklı ses ve değişik biçimlerde ifade edilerek o dilleri konuşan insanlarda belli düşüncenin oluşmasına yol açmaktadır. At, balık ya da süt gibi kelimeler geleneksel mantığın tanımlamasına göre zihinde belli bir görüntü uyandırır. Örneğin atta; dört ayaklı, hızlı koşan hayvan görüntüsü, balıkta belli biçimiyle suda yüzen bir canlı, sütte ise tadı bilinen, beyaz yoğun sıvı görüntüsü zihinde canlanır. Fakat aynı düşünceler iyilik, cömertlik, adalet ve merhamet gibi kavramlarda oluşamayabilir. Bu konuyla ilgili fikir ayrılıklarına değinen Helmut Seiffert kavramlarla yaptığı incelemeler sonucunda, "Kavram, kelimeler değişse de aynı kalan şeydir." yargısına ulaşmıştır. Türkçede geçen fare ve sıçan, boyunbağı ve kravat, göndermek ve yollamak gibi eşanlamlılar için aynı durum söz konusudur. Ancak eşanlamlı kelimeler her zaman aynı anlama gelmemektedir. Ünlü dilbilimci John Lyons ise kavram sözünden, zihnin, nesnelere kavramasına veya bilmesine aracı olan düşünce ya da mantıksal yapının

anlaşıldığını ileri sürmektedir (Aksan, 2015, 150). Lynons ilk olarak ortaya attığı bu teoriyle “hyponymy” terimini ve bu olguyu dile getirmektedir (Lynons, 1977, 291). Dolayısıyla insan zihin gücüyle, dünyadaki nesnelere sınıflandırmak ve genel kavramlara ulaşmaktadır. Örneğin gül, menekşenin ortak özelliklerine bakılarak yapılan bir sınıflandırmadan çiçek kavramına; kedi, köpek gibi canlıların ortak özelliklerine dayanılarak da hayvan kavramına ulaşmaktadır.

Günümüzde ilk konuşan insanların ilk kelimelerini nasıl kullandığı bilinmiyorsa da dildeki gelişmeler görüldükçe başlangıçta bir nesne, devinim ve olay için bir ses bileşiminin, sözcüğün kullanıldığını, bunların zamanla yeni anlamlar ve türevler kazandıkları bilinmektedir. İnsanoğlu gökyüzünde ayı gördüğünde, onu bir göstergeyle adlandırmış, ondan söz edeceği zaman kullandığı bu gösterge toplum tarafından benimsenmişse bir dilin sözcüğü olmuştur. Ancak dil birliği, kavramları kendi algılaması ve anlatımıyla farklı şekillerde vevkavramlarla ilişki kurarak oluşturmaktadır (Aksan, 2016, 52).

Her insanın zihninde dış dünyaya ait birtakım görüntüler ve deneyimler mevcuttur: limonu, buz, ateşi insanoğlu anadilini edinirken öğrenir. Limonun ekşi, buzun soğuk, ateşin sıcak olduğunu deneyimleriyle öğrenerek bilir. Bu kelimeleri kullandığında anadilindeki karşılıklarını kullanacaktır. Bu görüntülerle bu nesnelere dildeki adları, kişinin zihninde birleşir. Ayrıca kişiler, konuştuğu dilde karşılığı bulsun bulunmasın, varlıkları, nesnelere görmek, onların niteliklerini, birbirinden farklılıklarını öğrenmektedir. Örneğin yabancı ülkelerde, ülkemizde pek tanınmayan, adları ve tatları bilinmeyen kamkat, pomelo, çarkıfelek meyvesi gibi yiyecekleri gören ve bunları tadan bir kişi, bu meyvelere dair görüntü ve deneyim sahibi olur. Ancak bunlardan söz etmek gerektiğinde kendi dillerindeki karşılıklarını, eğer yoksa yabancı dildeki adlarını öğrenmesi gerekecektir. Dolayısıyla dilden ayrı olarak insan zihninde kavramlar bulunsun da bunlar, özellikleri, biçimleri kesinleşmemiş görüntüler olarak kalır. Kısacası insan, dış dünyaya, oradaki varlıklara, olgulara, devinimlere verilen adlarla, anadilinin anlayış ve anlatış yolundan giderek duygularını dile getirmektedir (Aksan, 2015, 151).

Kavram, farklı bir tanımlamayla “ortak nitelikleri olan nesnelere verilen ad” olarak da nitelendirilmektedir. Dünya üzerinde, kırlangıç, güvercin, serçe gibi ayrı ayrı adlar verilmiş canlılar “kuş” olarak ortak bir adla anılmaktadır. Çınar, çam, meşe, kavak gibi değişik bitkiler de “ağaç” olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda kavram, diğer bir açıdan, dildeki bir genelleme, soyutlama sayılabilir. Tüm anlatıların ışığında kavram tanımı özetlenecek olursa:

- Kavram, nesnelere, biçimlerin, olguların ve durumların dilde anlam bulmuş hâlidir. Bu anlam, ekme, su; açlık, tokluk; açık sözlülük, dürüstlük gibi değişik ses ve biçimlerde, değişik yollardan gerçekleşir. Soyut ve somut şeklinde nitelenen kavramları oluşturur.
- Kavram, nesnelere ortak niteliklerini belirleyen, dile özgü bir genelleme ve soyutlama işlemidir. Bu duruma ağaç, bitki, hayvan ve çiçek örnek olarak verilebilir.

Kavramların değeri, niteliği aynı dil birliğinde olan aynı dili konuşan kişilerde hemen hemen aynıdır. Türkiye Türkçesi konuşan kimselere un, ekme, gelin, damat, düğün kelimeleri söylendiğinde onların zihninde canlanan görüntüler, yetiştikleri çevreye, kültüre, kişisel niteliklerine ve deneyimlerine göre farklılıklar gösterebilir. Bu farklılıklar un, gelin, damat kelimelerinde söz konusu olmazken düğün ve ekme kelimelerinde olabilir: Köyünden hiç çıkmamış, yalnızca köy düğününü bilen bir Türkün zihninde canlanan köy düğünüdür; şehirde yaşayan bir kişi için ise durum daha farklıdır. Türkler için kutsal bir kavram olan ekme için de aynı durum söz konusudur: Saçta ya da tandırda pişirilen ekmeği yiyen kimseyle sadece şehirlerde satılan ekmeğe alışmış olan kişinin ekme görüntüleri arasında ayrılıklar olması son derece doğaldır. Diğer yandan, kavramlar aynı dili kullanan kişilerde farklı anlamlar taşımakta, değişik görüntü ve duygular uyandırmaktadır. Örneğin pastayı çok seven bir kimseye “pasta” dendiğinde hissedilen görüntü ve duygularla, bir kez pastadan zehirlenip ağır hastalanan kimsedeki görüntü ve duygular aynı değildir. Bu bakımdan kavramların uyandırdığı görüntüler: genel (topluma ve dile özgü olan), özel (kişiyi özgü olan) şeklinde ikiye ayrılabilir. Kavramlar arasındaki asıl ayrımlar daha çok diller arasında yaşanmaktadır. Her dilde “ekme” kavramı karşılığını bulmuşken, bu dilleri konuşan kişilerin zihninde ekme, birbirinden çok farklı kavramlar olarak belirir. Ayrıca Türkçede “ekme” kelimesinin önemi ve insan yaşamındaki değeri diğer dillerde aynı ölçüde değildir. Nitekim Türkçedeki ekme parası, ekmeğini kazanmak, ekmeğiyle oynamak deyimleri bu açıdan önemli örneklerdendir. Anadolu’nun birçok yöresinde “yemek yemek” yerine “ekme yemek” kullanılır. Örneğin Fransızca bu anlamda ekmeğin yerini çorba (soupe) almıştır. Germen kökenli bu kelime, Fransızca “yemek, bir lokma ekme” anlamına da gelir. “Akşam yemeği yemek” anlamında “souper” eylemini de türetmiştir; “ekme parası” anlamına gelen “la bonne soupe” deyimini de yine dikkati çeken bir örnektir (Aksan, 2015, 152).

2. Kavramlar Tarihi

İnsan yaşamına dair her şey ister şaşırtıcı ve yeni, ister tekrar etsin tecrübelerden oluşur. Tecrübe edinmek veya kazanmak ve yaşama bağlamak için kavramlara ihtiyaç vardır. Kaybolma eğilimindeki tecrübeleri tutmak, gerçekleşmiş olayın ne olduğunu bilmek ve geçmişi dilimizde saklamak için kavramlar aranmaktadır. Geçmiş tecrübeleri hem dil hazinesine, hem de davranışlarla bütünleştirme için kavramlar gereklidir. Ancak bu uyum gerçekleştikten sonra olup bitenler anlaşılabilir ve insan geçmişin meydan okumalarıyla yüzleşecek duruma gelebilir. Olabilecek olaylara ve olası durumlara hazırlanma ya da onları engellemeye çalışma yeteneği de ancak böyle edinilebilir. Ancak ondan sonra insan neler olmuş olduğunu ya da kendi tecrübelerinin tarihini anlatabilecek duruma gelebilecektir. Kant'ın deyişiyle: kavram olmadan tecrübe olmaz ve tecrübe olmadan kavram olmaz. Bu ifadeyi antropolojik bir ifade olarak tanımlamak da mümkündür. Bu durum, insanların tümü ve biçimsel karakteriyle tüm kültürler, diller veya çağlar için de geçerlidir. Sonsuz sayıdaki geçmiş tecrübelerin dile aktarılması, böylece hatırlanabilmesi ve gelecekteki tecrübelerle yansımaları için hangi tecrübelerden faydalandığına ve hangi kavramların geliştirildiğine dair bir şey söylenmeden geçerlidir. Bir şeyi kavramak ve bir şeyi anlamak, çok özel bir şekilde, insanın dile hâkim ve onu kullanan bir canlı olduğu anlamına gelir; insan hareket ettiğinde, bir şey gördüğünde veya duyduğunda, bir şeyi hatırladığında veya beklediğinde, yani tecrübeleri harekete geçtiğinde ve aynı anda düşündüğünde dili kullanmaktadır. İşte tam bu anda, insan yaşadığı durumdan kavramların içeriklerine, yani tecrübelerin uyumları sağlanarak kavramlar tarafından içerildiği gerçek ve somut tecrübelerle dönüldüğünde değişim başlamış demektir. Bir şeyler değiştiği için insan kendisini tarihi/hikâyeleri anlatmaya başlamak zorunda hissedebilir. Fakat bu değişim, ancak değişimin genel, yapısal koşulları tekrarlandığı zaman kavranabilecektir. Değişiklikler, ancak arka planda, bu tekrarlanan koşullar olduğu takdirde algılanabilir ve kaydedilebilir (Koselleck, 2009, 58-59). İlerleyen dönemlerde nesilden nesile aktararak gelişim sürecine tâbi olurlar.

Kavramlar Tarihi terimini ilk olarak ortaya çıkaran Alman Filozof Hegel'dir. Hegel ve onun çevresindekiler Batılı tinin hareketlerini ve dönüşümünü "kavram çalışmaları" adı altında takip etmiştir. Diğer bir deyişle: Kavramların tarihi, maddi veya politik çıkarların yansımaları değil bu çıkarların oluşmasını da içermektedir. Kavramların kendilerine ait, dili içeren bir tarihleri vardır. Bu Hegelci, ya da idealist gelenek, Koebner'in Berlin, Breslau ve Cenevre'de öğrenmiş olduğu tarihsel-filolojik yöntem üzerinde kuşkusuz etkili olmuştur. Buna uygun olarak Yeniçağdaki çalışmaları içeren kavramlar için: "Tecrübî içerikler ne kadar az olursa, beklenti o denli büyük olur." Şeklinde semantik bir kural ortaya çıkmaktadır. Bu semantik denge kuralı, Fransız Devrimi'nden sonra sözcüğünün kapsamı, uluslararası düzeyde kabul görmüştür. Bu kavramla geçmişe bakıldığında zaman, teolojik miraslar taşımakta, geciktikçe keskinleşen gerçekleşmemiş kehanetlerin tekrarlarından oluşmakta; geleceğe bakıldığında ise semantik denge kuralı her an yeni eylemler ortaya çıkarabilecek ve gerçekten de ortaya çıkartan potansiyel hayalleri içermektedir (Koselleck, 2009, 10-12).

Düşünce Tarihi süreci içerisinde kavramlarla nesnelere arasındaki ilişkiyi kurmak üzere üç teori ileri sürülmüştür: Realizm, nominalizm ve konseptualizm. Realizme göre kavramlar nesnelere önce gelmektedir. Bir şeyin önce kavramı vardır, sonra buna uygun olarak nesne ortaya çıkar. Realistlere göre kavramlar yetenek olarak doğuştan gelir ve sonra geliştirilir. Buna karşın nominalistler, kullanılan kavramların nesnelere sonra geldiğini ileri sürerler. Bu anlayışa göre nesne öncesinde kavram olamaz. Örneğin önce bir alet yapar sonrasında ona bir isim bulunur, ya da masa, kapı örneklerinde olduğu gibi soyutlamayla adlar türetilir. Konseptualistler ise kavramların birer zihni kategorik içerikten ibaret olduklarını ileri sürerler. Farklı bir örnekte; zaman kavramı ne nesneden önceye ve ne de sonraya yerleştirilebilir. Nitekim nesneden bağımsız olarak orada vardır. Tarihsel gelişim sürecinde geleneksel dini kültürler inanç ve değerler dünyasının ifadesine daha fazla öncelik verilmesi açısından realizmi, maddeci kültürler ve özellikle Batı medeniyeti nominalizme öncelik vermişlerdir. İbn-i Sina'nın anlayışına göre ise nesne kavram ilişkisinin tek bir tipi yoktur; bazı kavramlar nesnelere çıkarılmışlardır, bazı kavramlar ise zihni kategorik bir olgu olarak orada durmaktadırlar (Ayдын, 2013, 14).

3. Kavramsallaştırma

Nesne ve olayların belli bir ses birleşimiyle simgeleştirilerek kavramsallaştırılmasına "kavramsallaştırma" adı verilmektedir. Örneğin, Türklerde güneş(kün) dillerinin bilinen en eski döneminde, bugünkü söyleyişle "gün" sesiyle adlandırılmış, güneşin doğuşuyla batışı arasındaki süreyi de onunla anlatarak göstergesi çok anlamlı duruma getirmişlerdir. Türklerin "kuş" adını vererek bir genel kavram niteliği kazandırdıkları canlı türü Almanca "vogel", Rusçada

“ptitsa”, Macarcada “madar” göstergeleriyle simgeleşerek yine birer genel kavram oluşturmuştur. Bütün bu göstergeler ancak doğadaki varlık ve olayların insan zihnindeki görüntüleriyle ilişkilidir; doğadaki nesnelere değildir. Her dil bu nesnelere adlandırırken onları kendine özgü biçimde algılamakta zaman zaman kavramlara bağlamaktadır (Aksan, 2016, 40). Bitki ve hayvan adlarında her dilde bu türden kavramlaştırmalarla karşılaşmaktadır. Fransızcada “atmak, kovmak” köküne dayanan “bouton” sözcüğü “gonca” anlamına gelmektedir. Ancak bu kelime “sivilce” kelimesiyle de aynı adı taşımakta, “düğme” anlamı da biçim ilişkisine dayanan bir aktarmayla aynı göstergeye bağlanmaktadır. Bu örnekler değişik dillerden kelimelerle, kolaylıkla çoğaltılabilmektedir. Bir dilde bir nesne, çeşitli etkenlerle birden çok göstergeyle adlandırılabilir. Örneğin Kutupyıldızı; Türkçede Çoban Yıldızı, Çulpan, Demirkazık, Zühre, Venüs gibi başka adlarla da adlandırılabilir. Bu adlar genellikle bu nesneye değişik niteliklerine dayanılarak, ayrı adlandırma yollarından gidilerek verilmekte ya da yabancı dillerdeki ve aynı dilin değişik lehçelerindeki karşılıkları aktararak yerleşebilmektedir. Bu örnekte Çoban Yıldızı, çobanlara yol göstermesi; Demirkazık ise durağan olması nedeniyle bu şekilde adlandırılmıştır; Zühre Arapçadan, Venüs Fransızcadan alınmıştır. Almandada aynı yıldıza hem akşamları en erken görünen yıldız olduğu için Abendstern (akşam yıldızı), hem de sabahları geç kaybolduğundan Morgenstern (sabah yıldızı) adlarının verilmiş olması aynı anlayışın birer örneği olarak gösterilebilir. İngilizcede ise aynı yıldız Evening Star (akşam yıldızı) olarak adlandırılırken Morning Star (sabah yıldızı) adı onunla birlikte kullanılmakta, güneşin doğuşundan önce görünen Mars, Merkür, Satürn gibi diğer uydular için de aynı durum geçerli olabilmektedir (Aksan, 2016, 42).

Sonuç olarak kavramsallaştırma bir anlamı oluşturma ve yükleme sürecidir. Burada dikkat edilmesi ve yapılması gereken yanlış olanın ortadan kaldırılması, genel anlamda geçerli bir anlama ulaşılmasıdır.

4. Atasözlerinde Kavramsallaştırma

Atasözleri, bir milletin yaşantılarına dayanan yargılarını genel kurallar, düşünceler veya öğüt niteliğinde olan kalıplaştırılmış özlü sözler olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 1993, 37). Atasözleri ve deyimler bir toplumun kendine özgü söz varlığının ürünü olan kalıplaşmış ve kavramlaşmış ifadeleri olarak anlatılabilmektedir. Ancak atasözlerinde deyimlerden farklı olarak hayatın çeşitli alanlarına ilişkin genel yargılar ortaya koyma, öğüt verme, bilgece sözler söyleme çabası daha çok görülmektedir. Örneğin “ağaç yaşken eğilir” atasözü, çocukların küçük yaşta kolayca eğitilebileceğini, çocukken eğitilemeyen insanın büyüdükten sonra kolay kolay eğitilemediğini ifade etmektedir. Ayrıca bu atasözünün anlamında “çocuklarınızı küçükken eğitin” şeklinde bir öğüt, “küçükken eğitilmeyen çocuğun büyüdükten sonra zordur” şeklinde de bir yargı bulunmaktadır. Biçimsel açıdan da atasözleri basmakalıp hale gelmiş sözlerdir. Bazı istisnalar olsa da genel anlamda atasözünde geçen bir sözcüğün yerine aynı anlamı taşıyan başka bir kelime kullanılmamakta ve kelime sırası değiştirilememektedir. Örneğin “derdini söylemeyen derman bulamaz” atasözü, “hastalığını saklayan ilaç bulamaz” şeklinde söylendiğinde atasözü olmaktan çıkmaktadır. “Çalma elin kapısını, çalarlar kapını” atasözü, “elin kapısını çalma, çalarlar kapını” şeklinde sözdiziminde değişiklik yapılamamaktadır (Suçin, 2013, 188).

Dünya milletlerine ait atasözlerine bakıldığında kavramlar ve işledikleri arasında birtakım benzerlikler olduğu görülebilir. Birçok atasözünde, sevgi, nefret, dostluk, düşmanlık gibi evrensel temalar işlenmektedir. Nitekim insan olmanın gereği olarak aynı kavramlar dünyadaki birçok milletin atasözlerinde bulunmaktadır. Evrensel değerlerin yanı sıra bir toplumun kültürünü yansıtan atasözlerine “kültür odaklı atasözleri” denilmektedir. Örneğin, Türk toplumunda tarih boyunca askerlik ve çiftçilik önemli olduğu için köpek, koyun, kurt, at, silah, yiğitlik gibi kavramlar konusunda Türkçede birçok atasözüne rastlanılmaktadır. Alman atasözlerinde ise daha çok ayı, kartal gibi konular işlenmektedir (Aksoy, 1993, 37). Bu durumda atasözlerinin kavramsallaştırılmasında kültürün etkisinin somut bir örneği olarak görülmektedir.

5. Atasözlerinin Çevirisinde Karşılaşılan Temel Sorunlar

Bir dilden başka bir dile aktarılırken evrensel temalar işleyen düz anlamlı atasözlerinde çeviri sorunlarının yaşanması son derece doğaldır. Atasözleri çevirisinde temel sorun, kültür odaklı atasözlerinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim çevirmen, yüzyıllar önce yaşamış insanların deneyimlerini, gözlemlerini ve değer yargılarını özetleyen kaynak dil atasözüne yabancı olabilmektedir. Bu tür atasözleri “yüzey yapı” da göründükleri şekliyle hedef dile aktarıldığında hedef dilde atasözünden tam olarak ne ifade edildiği anlaşılabilir. Örneğin “koyunun olmadığı yerde keçi Abdurrahman Çelebi derler” atasözü İngilizceye “where there is no sheep, the goat is called Abdurrahman Çelebi” şeklinde çevrildiğinde hedef dil okuruna tuhaf ve komik gelebilecek, bu sözle ne anlatılmak istendiği tam olarak anlaşılacaktır. Söz konusu atasözünün hedef dil okuyucusu tarafından anlaşılabilmesi için çevirmenin yapması gereken ilk

olarak bu atasözünü yorumlamak ve onun derin yapısını çözmektir (Suçin, 2013, 190). Çevirmenin ikinci aşamada yapması gereken ise atasözünün hedef dilde karşılayan bir atasözünün bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Örneğin bu atasözünün İngilizcede en iyi karşılığı "in the country of blind, one-eyed man is the king" (körler ülkesinde tek gözlü adam kraldır) atasözü olarak nitelendirilebilmektedir (Dinçay, 1994, 55).

Kısacası atasözlerinin özü iki ayrı bakış açısının, yani düz anlam ile yan anlamların yapısal bileşimine dayanmaktadır. Çeviri sürecinde genellikle bir atasözünün düz anlamda betimlenen durumdan çok, atasözünün bağlamında bulunan genel düşünce olarak değerlendirilmelidir (Sağlam, 2001, 49). Dolayısıyla bu şekilde çeviride eşdeğer kavramsallaştırmalara ulaşılmaktadır.

6. Deyimlerde Kavramsallaştırma

Halk tarafından benimsenmiş, çoğu gerçek anlamından ayrı bir anlam taşıyan, kökenleri bilinmeden, genelleme yapılmadan özel bir durumu anlatan ve kavramsallaştırılan kelime topluluklarına deyim denilmektedir. Deyimlerin kavramsallaştırılmasını atasözlerinden ayıran en önemli özellik genelleme yapılmaması durumudur (Dağpınar, 2017, 32).

Deyim kavramsallaştırmasının iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, deyim anlamı genellikle deyimi oluşturan kelimeler mecazî anlamda kullanılmaktadır. Örneğin Türkçede "eski hamam eski tas" deyiminin anlamı, deyimi oluşturan "eski", "hamam" ve "tas" kelimelerinin düz anlamından ortaya çıkmamaktadır. Deyimin ifade ettiği anlamda "hamam"ın veya "tas"ın eskiliğiyle doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır. Nitekim deyimde kavramlar "belli bir durumda hiç bir değişikliğin olmadığı" etkili bir anlatımda dile getirilmiştir (Aksoy, 1993, 37).

Bir dilde hangi deyim kavramsallaştırma biçiminin kabul edilebilir olup olmadığına ancak kaynak dil kullanıcısı karar verebilmektedir. Bir kişinin yabancı bir dilin deyimlerini aktif olarak kullanma yetisi, bir anadili kullanıcısının durumuna erişebilir nitelikte olmamaktadır. Bu durumun temel nedeni, deyim kavramsallaştırılmasında "gösterilen" anlamdan başka "kastedilen" bir anlamın bulunmakta olmasıdır (Baker, 1992, 64). Nitekim gösterilen kavram her zaman kastedilen kavramsallaştırmada ortaya çıkmayabilir. Özellikle deyim kavramsallaştırılmasında görülen bu durum, çevirmenlerin, anadillerine veya normal bir şekilde kullandıkları dile doğru çeviri yapmaları gerektiğini ön gören yaklaşımları güçlendirmektedir.

7. Deyimlerin Çevirisinde Karşılaşılan Temel Sorunlar

Deyimlerin çeviride yol açtığı temel sorunlar iki önemli noktaya ilişkilidir. Bunlardan birincisi, öncelikle metinde deyim farkına varabilme ve onu doğru şekilde yorumlayabilme becerisiyle ilgilidir. İkincisi ise deyim çeşitli anlam boyutlarının hedef dile aktarılması sürecinde karşılaşılan sorunları kapsamaktadır (Baker, 1992, 65).

Deyimlerin çevirisinde karşılaşılan sorunlar şu başlıklar altında özetlenebilir:

- **Metinde Geçen deyim farkında olmak:** Bazı deyimlerde geçen kelimeler gerçek anlamları dışında kullanılmamaktadır. Örneğin "çoğu gitti azı kaldı", "ismi var cismi yok", "kimi kimesi yok", "dosta düşmana karşı", "iyi gün dostu" gibi ifadeler "yarı-deyim" niteliği taşımaktadır. Bu tür ifadelerde doğru kelime yorumları olduğu için ve içinde buldukları deyim anlamlarında kullanılmadığı için açıkça görülmemektedir (Aksoy, 1993, 43). İngilizcede ve genel anlamda tüm dillerindeki deyimlerin büyük bir bölümünün hem kelime hem de deyim anlamları bulunmaktadır. Örneğin "biriyle çıkmak" ifadesi hem kelime hem de deyim anlamıyla kullanılabilen ya da kelime anlamıyla "biriyle romantik bir ilişkiye girmek, biriyle flört etmek" anlamına gelebilmektedir. Bu tür ifadeler, kelime oyunları yoluyla yazarlar veya okuyanlar için yoruma açıktır. Bu tür ifadelerle karşılaşan çevirmen, ifadenin kelime yorumunu kabul edip yapılan kelime oyununun farkına varmayabilmektedir. Nitekim Hedef dildeki deyim, hem biçim hem de anlam açısından kaynak dildeki deyim, hem biçim hem de anlam açısından kaynak dildeki deyimi karşılamadıkça deyim üzerinde yapılan oyunun başarılı bir şekilde hedef dilde yeniden üretilmesi zordur (Baker, 1992, 66).
- **Kaynak Dil Deyiminin Hedef Dilde Karşılığının Bulunmaması:** Kaynak dildeki deyim eşdeğeri, bazen hedef dilde bulunmamaktadır. Dolayısıyla bir dilin çeşitli anlamları ifade etme veya etmeme biçimini kestirmek kolay değildir. Bir dil bir anlamı tek bir kelime ifade etmeyi tercih ederken başka bir dil aynı anlamı daha farklı bir ifadeyle anlatmayı tercih edebilmektedir. Nitekim hedef dilde eşdeğer deyim veya ifadeler kolaylıkla bulunamayabilir (Baker, 1992, 68). Örneğin, Türkçede "seni bir yerden gözüm ısıyor" cümlesindeki "gözü ısırmak" deyimini, "bir kimseyi tanır gibi olmak, görmüşlüğü bulunmak" anlamına gelmektedir (Aksoy, 1993, 43). Kısacası bazı kelimeler gibi

deyimler de sadece kültür odaklı olabilmektedir. Ancak bu, kültür odaklı deyimlerin çevrilmez olduğu anlamına gelmemektedir. Kültür odaklı deyimlerin çevrilmesini zorlaştıran durum, deyim içerdiği kendine özgü öğeler değil, taşıdığı anlam ve kültür odaklı bağlarla ilişkisi olabilmektedir. Örneğin İngilizcede "to carry coals to Newcastle (Newcastle'a kömür taşımak)" deyiminde geçen "Newcastle" İngiltere'nin kuzeyinde kömür limanı ile ünlü bir kenttir. Deyimde yer alan bu yerel kelime, bir bolluk ölçüsü olarak kullanılmıştır. Aynı anlam Almancada "eulen nach Athen tragen (Atınaya baykuş götürmek)" ifadesiyle yakın anlamlıdır. Fransızca'da aynı anlam "porter de léa a la riviéra (ırmağa su götürmek)" ifadesiyle verilebilir. Yine aynı anlam Arapçada "Basraya hurma taşımak, Türkçede ise aynı anlam "tereciye tere satmak" deyimleriyle ifade edilmektedir. Türkçede böyle bir deyim olmadığı varsayılsa bile söz konusu deyim anlamını farklı şekillerde aktarılabilir. Örneğin, "Zonguldak'a kömür taşımak", "Malatya'ya kayısı satmak", "Amasya'ya elma götürmek" gibi yeni deyim önerilerinde bulunulabilmektedir. Diğer bir örnekte; Türkçede "bardaktan boşanırcasına yağmur yağmak" deyimini, yağmurun çok şiddetli yağdığını ifade etmektedir. Aynı anlam Arapçada "su tulumlarını ağızları gibi yağmur yağıyor", İngilizcede "raining cats and dogs" (kedi köpek yağıyor), Gal dilinde ise "yaşlı kadın ve odun yağıyor" ifadeleriyle dile getirilmektedir. Tüm örneklerden anlaşılacağı gibi deyimlerin biçimi değişse de kastettikleri anlamı hedef dile aktarmak mümkün olabilmektedir (Suçin, 2013, 186).

- **Benzer Biçime Sahip Kaynak ve Hedef Dil Deyimlerinin Farklı Bağlamlarda Kullanılması:** Bazı durumlarda kaynak dildeki deyim hedef dilde eşdeğeri olduğu halde kullanıldığı bağlamlar farklı olabilir. Örneğin, Türkçede "birisi için gizlice tehlikeli bir durum hazırlamak" anlamına gelen "ayağını kaydırmak" deyimini Arapçada "ayağını çekmek" deyimini benzerdir. Ancak, aynı deyim biçimce benzeyen İngilizce "to pull someone's leg" (birinin bacağını çekmek) deyimini Türkçe ve Arapça deyimlerin ifade ettiği anlamdan çok farklı bir anlam ifade eder. Söz konusu İngilizce deyim, "birini sonradan şaka olduğunu anladığında eğlendirmek için kendini şok edici bir şey söylemek" anlamında olup Türkçede "birine takılmak", "birisini işletmek" deyim anlamlarını taşır. Çevirmen bu tür deyimlere çok dikkat etmelidir (Suçin, 2013, 187).
- **Kaynak ve Hedef Dillerin Metin Normlarında Deyimlerin Farklı Sıklıkta Kullanılması:** Yazılı söylemde deyim kullanma geleneği, deyimlerin kullanılacağı bağlamlar ve deyimlerin kullanım sıklığı, kaynak ve hedef dillerde farklı olabilmektedir. Bu durum, İngilizcede birçok metin türünde deyim kullanılabilir. Deyimlerin gazetelerin haberlerinde kullanılması sınırlıdır, ancak reklam, tanıtım malzemeleri ve magazin basınında deyimler sıkça görülmektedir. İngilizcede deyimlerin kullanımında daha çok üslup etkili olmaktadır (Baker, 1992, 71).

8. Deyim ve Atasözlerinin Çevirilerinde İzlenecek Genel Stratejiler

Bir deyim veya atasözünün farklı bir dile çevrilmesi birçok etkene bağlıdır. Bu durum, sadece benzer bir anlama sahip bir deyim veya atasözünün hedef dilde bulunmadığıyla ilgili değildir. Deyimi oluşturan kendine özgü kelime öğelerinin önemi, bunların kaynak metnin diğer yerlerinde yansıtılıp yansıtılmadığı ve hedef dilde belli bir kesitte deyim dili kullanımının uygunluğu ya da uygunsuzluğu gibi başka etkenler de devreye girmektedir. Bu yüzden deyim ve atasözlerinin çevirilerinde izlenecek genel stratejilerin herhangi birinin kabul edilebilirliği ya da kabul edilemezliği deyim çevrildiğinde anlaşılacaktır. Örneğin benzer anlamın ve biçimin sahip olduğu bir deyim bulunması en geçerli çözüm yolu gibi görülebilmektedir. Ancak durum her zaman görüldüğü gibi olmamaktadır. Bu nedenle çevirmen kaynak dil deyimini hedef dile aktarmadan önce onu dikkatli bir şekilde yorumlamak ve çözümlenmek durumundadır (Suçin, 2013, 191).

- **Benzer Anlam ve Benzer Biçimle Çeviri:** Bu strateji, kaynak dildeki deyimle hemen hemen aynı anlama sahip olan ve ayrıca eşdeğer kelime öğelerinden oluşan bir deyim hedef dilde kullanılmasını içermektedir. Bu türden bir eşleştirme her zaman gerçekleşmemektedir.
- **Benzer Anlam, Farklı Biçimle Çeviri:** Çoğunlukla hedef dilde kaynak deyimle benzer anlama sahip ancak farklı kelime öğelerinden oluşan bir deyim bulunabilmektedir.
- **Açıklama Yoluyla Çeviri:** Hedef dilde bir eşleştirmenin yapılamaması halinde ya da kaynak ve hedef dillerin üslup tercihlerindeki farklılıklardan dolayı deyim dili kullanmak uygun olmadığı durumlarda deyimlerin çevirisinde kullanılabilir bir yöntemdir. Bu yöntem özellikle kültür odaklı deyimleri hedef dile aynı biçimde aktarmak için kullanılmaktadır.
- **Çıkarma Yoluyla Çeviri:** Bazı kelimelerde olduğu gibi deyimlerde de hedef metinde atlanabilmektedir. Bunun nedeni, hedef dilde yakın bir eşleştirmenin mümkün olmaması, deyim anlamının kolaylıkla açıklanamaması ya da metinde özel bir üslubun

kullanılmamasıdır. Bu durumu en iyi ifade eden örnek "Asterix" çizgi filminin çevirilerinde görülebilir. "Asterix" çevirmenleri, bazı kelime oyunlarını metinde geçen yerlerde çeviremedikleri için zaman zaman çizgi filmin farklı yerlerine eşdeğer anlamdan çok eşdeğer etkiye sahip İngilizce kelime oyunları koymuşlardır (Suçin, 2013, 191-200).

Kısacası, çevirilerde amaç hedef metnin doğallığını ve okunabilirlik düzeyini artırmak, okuyucu beklentilerine uygun bir çeviri eseri meydana getirmektir. Anlatılanlar ve örneklerde görüldüğü gibi deyim ve atasözlerinin hedef dile en yakın çevirimi anlatılan stratejiler kullanılarak gerçekleştirilebilir. Ancak tıpkı XXI. yüzyıl kuramcılarının "çeviride eşdeğerlik yoktur" söylemlerinde olduğu gibi atasözleri ve deyimlerin çevirilerinde eşdeğerlik olmayacaktır. Bu çalışmanın da odağını teşkil eden ve asıl vurgulanmak istenen buradaki "kavram" sorunudur. Özellikle kültüre ait öğelerde kaynak dil kavramlarının hedef dilde bulunamamakta, kavramlar hedef dile tam olarak yansıtılmamaktadır.

9. Atasözleri ve Deyim Örnekleri

Yapılan incelemede Türkçe ve İngilizce atasözleri ve deyimlerin karşılaştırılması ve bu iki farklı kültürde nasıl kavramsallaştırıldığına görülmesi açısından önemlidir. Kökenleri Ezop masallarına veya Kutsal kitapların yazımına uzanan bazı Türk ve İngiliz atasözleri ve deyimlerin son yıllarda Türkçeye çeviri yoluyla yoğun bir şekilde çevirileri yapılmaktadır. Bu çalışmanın asıl amacını da içeren çeviride kavramsallaştırmayı atasözleri ve deyim örnekleri üzerinde açıklamak daha yerinde olacaktır.

"Armut dibine düşer/Like father like son." sözü aynı anlamı taşımakla birlikte farklı kelimelerle kurulmuştur.

"Söz gümüştür sükût altındır/ Speech is silver, silence is golden." ya da "Vakit nakittir/Time is Money." Sözlere hem kelimesi kelimesine hem de anlamı aynı taşıyan sözlere de bunların kültürel etkileşim sonucu ortaya çıkması olasıdır.

Bunların yanı sıra şekil olarak aynı olmakla birlikte ayrı anlamlar taşıyan sözler de bulunmaktadır. Örneğin:

"Köşeyi dönmek/To turn to the corner": İngilizcede tehlikeli bir durumu atlatmak anlamına gelen bu söz, Türkçeye çevrildiğinde anlam değişmesine uğramıştır. Nitekim Türkçede "köşeyi dönmek", "zengin olmak, geçim sıkıntısından kurtulmak" anlamlarına gelmektedir.

"Dudağını ısırarak/To bite one's lip" sözü Türkçede ahlaki olmayan ya da tehlikeli olan durum karşısındaki şaşkınlığı ifade etmek için kullanılırken; İngilizcede kızgınlığı, hırsı hakim olamama durumlarını açıklamak için kullanılmaktadır. Burada kısmen de olsa diller arasında bir kullanım benzerliği söz konusudur.

"Elinin altında/Under the hand of" sözü Türkçede istediği, ihtiyaç duyduğu, her an ihtiyaç duyduğu uzaklıkta olmak anlamına gelirken; İngilizcede imzası ve mühür altında anlamına gelmektedir.

"Başa gelmek/To come to a head" sözü Türkçede kötü olay yaşamak anlamına gelirken; İngilizcede çıbanın baş vermesi anlamında kullanılmaktadır.

"Altın yumurtlayan tavuk/The goose that lays the golden eggs", "Kuzu postuna bürünmek/A wolf in sheep's clothing", "Tilki uzanamadığı üzüme koruk der/The grapes are sour" gibi sözler ise hem Türk hem de İngiliz kültüründe doğrudan ya da dolaylı olarak Ezop, La Fontaine fabllarından ya da antik kültürlerden geçmiş olması olasıdır.

Diğer bir söyleyişle; "Beyin yıkamak/To brainwash", "Rekor kırmak/To break a record", "Jet sosyete/The jet set", "Park etmek/To park", "Linç etmek/To lynch" gibi kalıplaşmış sözler de Türk kültürüne son dönemlerde İngilizceden giren kelimelerdendir (Dağpınar, 2017, 14-15).

Kavramsallaştırma sorunu, özel durumlarından dolayı kelimesi kelimesine hedef dile çevrilemeyen ya da çevrildikleri takdirde kaynak dili bilmeyenler tarafından anlaşılması mümkün olmayan deyim örnekleri şu şekildedir: "Etekleri zil çalıyor/Her skirts are ringing bells", "Dananın kuyruğu kopacak/The calfs tail will break off". Bu sözler hedef dile aktarmada yaşanan kavram sorunundan dolayı başarısız çeviriler olarak kabul edilmektedir (Dağpınar,2017, 47).

Çeviride kavram sorunun en yoğun yaşandığı sözler, çoğunlukla gelenek ve kültür öğelerini taşıyanlar olmaktadır. Örneğin; "Lades tutuşmak/Merry thought", "Tuz ekmek hakkı/To eat a man's salt" ya da "Tahtaya vurma/Touch wood" gibi sözler eski gelenek ve inançları yansıtmaktadırlar. "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar/The truth will out" ya da "Kadir gecesi doğmak/To be born under a locky star" gibi kültüre ait sözler çeviride hedef dilde oluşan kavram sorununa işaret etmektedir. Bunlar gibi kalıplaşmış halk sözleri örnekleri Türkçede Nasreddin Hoca fıkrası sözlerinde görülmektedir: Parayı veren düdüğü çalar/Pay the piper and call the tune" ya da "Ye kürküm ye/Fine feathers make fine birds" gibi sözler kavramsallaştırmanın en güzel örneklerindedir(Dağpınar, 2017,179). Dolayısıyla kavramlar

arasındaki farklılıklar, kelime seçimi ve sayısı açısından da gözlemlenmektedir. Nitekim eşdeğerlik mümkün olamamakta, en yakın anlam verilmeye çalışılmaktadır. Kısacası bu çalışmanın da odak noktasını teşkil eden atasözleri ve deyimlerin çevirisinde kavramsallaştırma sorunu verilen örneklerde de somut bir şekilde görülmektedir.

Sonuç

Atasözleri ve deyimler hayatın, yaşanmışlıkların ve kültürün birer yansımasıdır. Kültüre ait öğelerin çevirilerinde yaşandığı gibi bu öğelerin çevriminde de hedef dili ifade etmede kavram sorunları yaşanmaktadır. Çevirilerde hedef dile geçen bazı kavramların hangi kelime veya terimle anlatılacağı sorunu çevirmenlerde yanlış ifadelerin kullanılmasına ya da kavramları olduğu gibi almaya yönlendirdiği açıklanan atasözü ve deyim örneklerinde görülmektedir. Dolayısıyla eşdeğer bir çeviriye ulaşmak mümkün olmadığı yapılan tespitlerdendir. Bu çalışmanın sonucunda yabancı dilden Türkçeye geçen kavramların hedef dile en yakın anlamlarıyla aktarılmasına yönelik örneklerde çevirilerde yaşanan kavram karmaşasına dikkati çekmektedir.

Yapılan çalışmada, yabancı dilden dilimize eserlerin çevirisinde, özellikle kültüre ait öğelerin yoğun bir şekilde görüldüğü atasözleri ve deyimlerin çevirisinde yaşanan kavram sorununa yönelik olarak kullanılacak stratejiler de açıklanmıştır. Ancak verilen örneklemelerde de görüldüğü gibi bu stratejiler bazı durumlarda geçerli olamamaktadır. Dolayısıyla kavramlar arasındaki farklılıklar, kelime seçimi ve sayısı açısından da gözlemlenmektedir. Bu durum çeviride yaşanan kavramsallaştırma sorununun odak noktasını teşkil etmektedir. Nitekim eşdeğerlik mümkün olamamakta, zorunlu olarak en yakın anlam verilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmanın da odak noktasını teşkil eden kavramsallaştırma sorunu verilen örneklerde de somut bir şekilde görülmektedir. Kısacası çeviride kavramsallaştırma sorununu gidermek adına yapılacak olan yapılacak olan yine eşdeğere en yakın kullanımı hedef dil okuruna sunmaktır.

Sonuç olarak; XXI. yüzyıl çevirmenleri “Neden Çeviriyorum” sorusunun cevabını ararken, cevabı çeviri metninde geçen kavramlarda ve kavramsallaşan yapılarla bulmaya çalışmaktadır. Çevirmenler, kaynak ve hedef kültürün ne olduğu, nerede yayınlanacağı, kimin tarafından yayınlanacağı ve niçin çevrildiğini irdelemektedir. Bütün kuramcılarının ortak bakış açısı, bir dildeki kavramın diğer bir dile geçişinde moda mod, aynı, tıpatıp olarak bir çeviri benzerliğinin ve kavram aktarımının olamayacağı yönünde, çeviride eşdeğerlik olmayacağı konusunda hepsi ortak görüştedir. Kısacası, “Çeviride eşdeğerlilik yoktur.” ilkesi, kaynak dilden hedef dile kavram sorunlarından dolayı çevrilemeyen atasözleri ve deyimler içinde geçerli olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (2003). *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, Doğan(2016). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Berrin (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Yayıncılık.
- Aksoy, Ömer Asım(1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-1 (Atasözleri Sözlüğü)*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aksoy, Ömer Asım(1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-2 (Deyimler Sözlüğü)*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Arı, Sevinç (2016). *Çeviri ve Kültürel Semboller*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Aydın, Mustafa(2013). *Güncel Kültürde Temel Kavramlar*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Baker, Mona (1992). *In Other Words*. London: Routledge.
- Basnett, Susan(2002). *Translation Studies*. London: Routledge.
- Bullock, Marcus.&W. Jennings, Michael(2002). *Walter Benjamin Selected Writings Volume I (1913-1923)*. The Task of the Translator, London: Harvard University Press.
- Croft William, & Cruse, D. Alan (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge, UK. New York: Cambridge University Press.
- Chomsky, Noam (2014). *Dil ve Zihin*. Çeviren: Ahmet Kocaman, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Dağpınar, Aydın (2017). *İngilizce Karşılıklarıyla Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Diñçay, Köksal (1994). *Çeviri Kuramları*. Ankara: Neyir Yayıncılık.
- Foucault, Michael (2014). *Sonsuza Giden Dil*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Günay, V.Doğan(2013). *Dil ve İletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Güçağlar Tahir, Şehnaz (2014). *Çevirinin ABC'si*. Ankara: Say Yayıncılık.
- Hengirmen, Mehmet(1998). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- İmer, Kâmile-Kocaman, Ahmet- Özsoy, A. Sumru (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Reinhart Koselleck, Reinhart(2009). *Kavramlar Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lyons, John(1977). *Semantics Vols. 1 and 2*. London: Cambridge University Press.
- Sağlam, M.Yaşar(2001). Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18, (1), 45-51.
- Suçin, M. Hakkı (2013). *Öteki Dilde Varolmak*. İstanbul: Say Yayınları.
- Venuti, Larry(2012). *The Translation Studies Reader*. (3rd Ed.), London: Routledge.
- Zülfikar, Hamza(2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (1974). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.